Impact Factor – 6.625 E-ISSN – 2348-7143

TERNATIONA RESEARCH FELLOWS ASSOCIATI

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
October-November-December 2020
Vol. 7 Issue 4

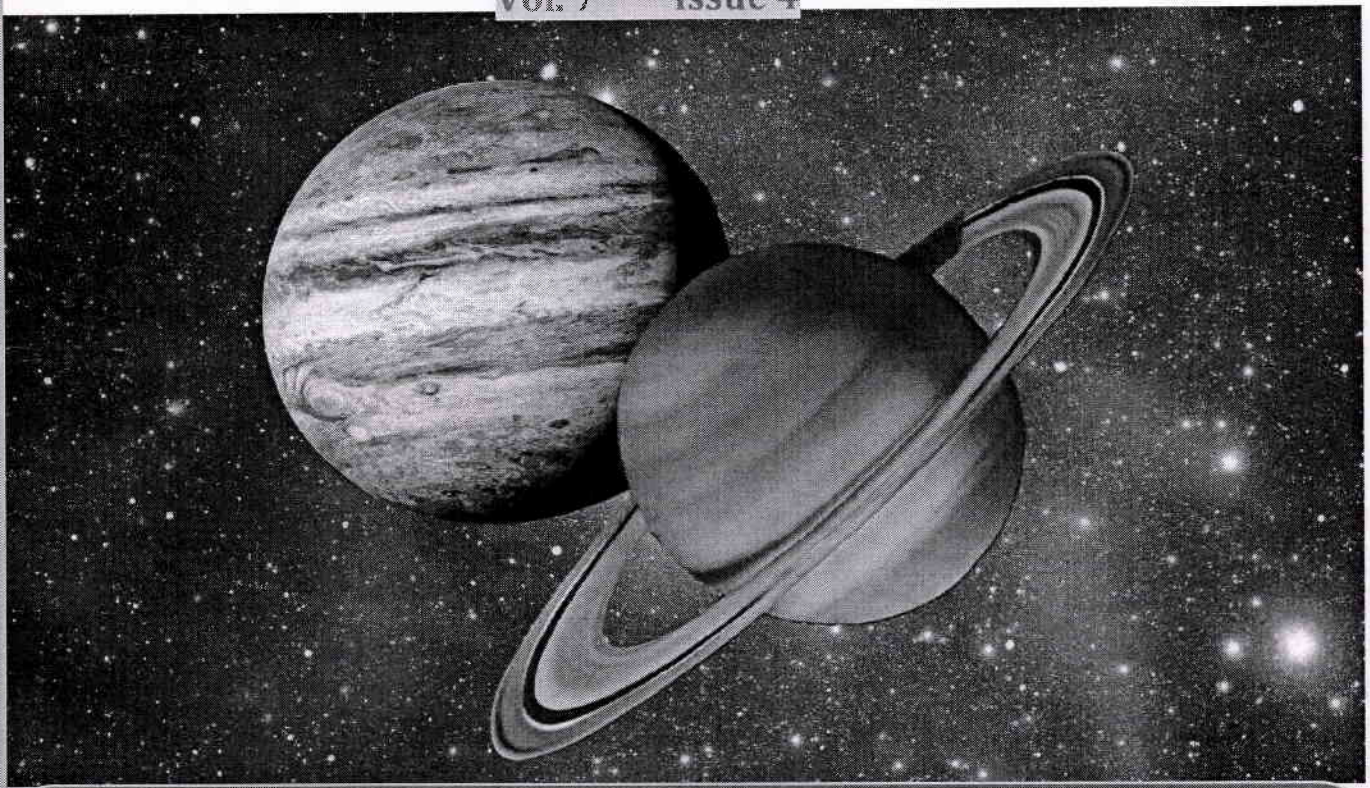

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Dictionary of Research Journal Indexing (DRJI)
- www.worldcat.org
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625 (2019),
Vol. 7, Issue 4
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
Oct.-Nov.-Dec. 2020

'रानसय्' मधून व्यक्त होणारे ग्रामवास्तव

ज्ञानेश्वर गोविंदराव मुंढे
सहा. प्राध्यापक
मराठी विभाग, शेठ ज.नौ.पालीवाला महाविद्यालय, पाली सुधागड, जि. रायगड.
चलभाष ९४२११४१४५२
email:- dgmundhe11@gmail.com

ललित गद्याची संकल्पना :

ललित साहित्याच्या कक्षेमध्ये समाविष्ठ असलेल्या ललित निबंध, प्रवास वर्णन, व्यक्तिचित्रवर्णन इत्यादी लेखबंधांनी अलीकडच्या काळात स्वतंत्र अस्तित्व निर्मान केले आहे. अर्वाचीन काळात या प्रकारच्या लेखनाला 'ललित गद्य' म्हणून ओळखल्या जाऊ लागले आहे. ललित निबंध हा मराठीतील एक सुबोध वाङ्मय प्रकार आहे. रूढ अर्थाने जो खास गद्य नाही नि ज्यात काव्यात्म शैलीचा, लालित्याचा गुण आहे तो ललित निबंध होय. व्यावहारिक जीवनातील अनेक अनुभव, घटना, आठवणी, व्यक्तिचित्रे यांना लालित्यपूर्णरित्या ललित निबंधातून व्यक्त केल्या जाते. ललित निबंधात पुष्कळदा आत्मप्रकटीकरण असते. निबंधाप्रमाणे शास्त्रीय चौकटीत तो असला पाहिजे हा नियम येथे लागू पडत नाही. ललित निबंधात आत्मपरता आणि सौंदर्य पुरेपुर असते. यात 'मी' च्या कलात्मक अनुभवाचे काव्यात्मशैलीतले सुंदर गद्य निवेदन आढळते. ललित गद्यात लेखकाने आपल्या अनुभवाची एका खास शैलीत मोजक्या शब्दात मांडणी केलेली असते. त्यात लालित्य आणि नाविन्यता गृहित धरलेली असते. ललित निबंधाची ही वैभवपूर्ण परंपरा अलिकडील काळात डोह, आखर, आगंन, तोकोनोमा, चैत्रबेल, नागझिरा, चद्रबनातल्या सावल्या, रानवाटा, रानसय् इत्यादी ललित लेखसंग्रहांनी समृध्द केलेली दिसते.

ललित गद्याची व्याख्या :

१) **डॉ. प्र. न. जोशी**: ''विनोदी वाङ्मय, प्रवास वर्णन, शब्दचित्रे, वा व्यक्तिचित्रे, लघुनिबंधाच्या धर्तीवर ललित निबंधासारखे स्वैर लेखन, आठवणी, संस्मरणे, पत्रात्मक वाङ्मय, नाट्यछटा सारखे अलक्षित प्रकार इत्यादींची नोंद करण्यासाठी अलिकडे ललितगद्य असा नवा साहित्यप्रकार कल्पिला जाऊ लागला असून त्याच्या पोटात अनेक लहान मोठे उपप्रकार येऊन स्थिरावतात. ललित गद्य हा असा समिश्र प्रकार आहे.'' [१]

२) **प्रा. लक्ष्मीकांत तांबोळी**: ''प्रवासवर्णन, व्यक्तिचित्रणे, विनोदी लेख, लालित्यपूर्ण भाषेत लिहिलेला रिपोर्टाज, आत्मपर स्फूट लेखन अशासारख्या लेखनाला स्थूलमानाने ललित गद्य म्हणतात.''[२]

भास्कर चंदनशिवांचे वाङ्मयीन विशेष:

ग्रामीण साहित्याचा अभ्यास करतांना वाचक अभ्यासकांच्या मनात एक नाव सतत घर करून राहतं ते म्हणजे भास्कर चंदनशिव होय. सर्वसामान्य मानसाची संवेदना हेच भास्कर चंदनशिव यांच्या लेखनाचे उर्जाकेंद्र आहे. वास्तवाच्या तळाशी जोडले गेलेले एक नाव म्हणजे भास्कर चंदनशिव होय. चंदनशिव यांनी केवळ ग्रामीण भागाचे चित्रण केलेले नाही तर, ग्रामीण जीवनातील दु:खाचे मुळ कोठे आहे याचा शोध आपल्या साहित्यातून कलात्मकरित्या घेतलेला दिसतो. सत्तरच्या दशकातील दुष्काळ आणि चंदनशिवांचे लेखन यांचा अन्योन्य संबंध दिसतो. १९६० नंतरच्या प्रवाहात्मक वाङमयाचा विचार करतांना भास्कर चंदनशिवांशिवाय ग्रामीण साहित्याचा विचार पूर्ण होणार नाही.

Sheth J.N.P. Arts & Sci. & Com. College, Pali, Sudhagad, Dist.-Raigad, Est.-June-1989

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625 (2019),
Vol. 7, Issue 4
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
Oct.-Nov.-Dec. 2020

ललित गद्याची आशयसूत्रे आणि अनुभवक्षेत्रे:

ललित गद्य हा स्थूलमानाने कथनात्मक साहित्यप्रकार असल्याने कथनात्मक साहित्याची आशयसूत्रे या वाङ्मय प्रकाराला लावता येतील. कथानक, घटना, प्रसंग, पात्रे, निवेदन, वातावरण, भाषा इत्यादी घटकांनी मिळून ललित गद्याची संवरचना उभी राहते. वाङ्मयीन आकलन, विश्लेषण, मूल्यमापण करतांना समाजवास्तव, आशयसूत्र, व्यक्तिरेखा, घटना–प्रसंगांची मांडणी आणि या सर्वांना अविष्कृत करणारी भाषा या घटकाद्वारे तिचा मूल्यात्मक शोध घेतला जातो. 'आशयसूत्र' ही संकल्पना संज्ञा ज्या त्या काळात वेगवेगळ्या अर्थाने वापरली गेल्याचे दिसते. एखादा वक्ता आपल्या भाषणाची मांडणी, उभारणी, गुंफन, एखाद्या विषयाच्या भोवती कशी करत असतो त्याच्या भाषणाच्या विषयाला पूर्वी आशयसूत्र म्हणत असे. या संकल्पनेची निश्चित व्याख्या करता येत नसली तरी विवेचनाच्या सोयीसाठी समीक्षकांनी आशयसूत्र या संकल्पनेचा अर्थ मध्यवर्ती सूत्र, आशय, मध्यवर्ती असलेला अनुभव, अथवा एकात्मिक रूपबंध असा लावलेला दिसतो. थोडक्यात साहित्यकृतीच्या केंद्रस्थनी असणारी जीवन जणीव, भूमिका, तिच्यातून मांडलेला विचार, सामाजिक वास्तव इत्यादी संदर्भात आशयसूत्र ही संकल्पना वापरली जाते.

रानसय् मधील आशयसूत्रे:

१) 'स्व' चा अविष्कार :

रानसय् मधून भास्कर चंदनशिव यांनी आपल्या गाव–शिवाराला वाचकांच्या समोर उभे कले आहे. हे करत असतांना हे केवळ आपल्या गावाचे, तेथील व्यक्तींचे वर्णन न राहता त्यातून लेखकाचे व्यक्तिमत्वही साकार होत जाते. मात्र चरित्र लेखनासारखी अर्जनत्यागाची भूमिका वाचकांना घेता येत नाही. एकाच वेळी तो विशिष्ट अनुभव लेखकाचा म्हणून स्वतंत्र असतो, तोच अनुभव साधारण्याच्या पातळीवर जाऊन वाचकांचे व्यापक परिप्रेक्ष व्यापून टाकतो. उदा. लेखकाने वर्णन केलेले 'इनाम' नावाचे शेत, तेथील बहुपयोगी वृक्षराजी आणि कालांतराने त्याचा होणारा अस्त हा जसा लेखकाच्या 'स्व' चा अविष्कार आहे. तसेच वाचकांच्या अनुभवाचेही उदारीकरण आहे. त्यामुळे रानसय् मधील अनुभव जसे लेखक सापेक्ष आहेत तसेच ते लेखक निरपेक्षही आहेत.

२) दुष्काळाचे चित्रण :

रानसय् मधील अनेक लेखातून १९७२ च्या दुष्काळाचा संदर्भ यंतो. १९७२ चा दुष्काळ हा मराठवाड्याच्या इतिहासातील कधीही न विसरता येणारा काळ मानावा लागेल. १९७२ च्या दुष्काळाने लेखकाच्या गाव–शिवाराला एक वेगळे वळण दिले. मराठवाड्यातील लोकांचे या काळात इतर प्रदेशात विशेषत: मुंबई–पुण्यासारख्या महानगरांकडे मोठ्या प्रमाणावर स्थलांतर झाले. मुक्या, बहिऱ्या नि लंगड्या–अपंगांना या काळात कोणी वाली राहिले नाही. लेखकाची चौदा बैलांची दावन या काळात रिकामी होते. नानांनी वाटणीच्या वेळी भांडून घेतलेली चंगाळी (बैलाच्या गळ्यात बांधायची घुंगरमाळ) दुष्काळापायी मोडावी लागते. कधी न रडणारा नाना "आज चंगाळी मोडली"[३] म्हणून रडतो. हा अनुभव केवळ नानांचाच नसून परिसरातील सर्वच शेतकऱ्यांचा असल्याने त्याला एका वेगळ्या पातळीवर समजून घ्यावे लागते. या दुष्काळात गुरं–ढोरं डोळ्यादेखत मरू देण्यापेक्षा जिकडे दुष्काळाची दाहकता कमी आहे अशा प्रदेशात नेऊन सोडावे असे संपूर्ण गाव ठरवते; तेव्हा दुष्काळाची दाहकता लक्षात येते. संपूर्ण गावाच्या अस्तेचे प्रतीक असणारे जोड वड–पिंपळाचे झाडही या दुष्काळात नष्ट होते. एकूणच दुष्काळाची दाहकता या लेखसंग्रहाच्या केंद्रस्थानी असल्याचे दिसून येते.

E-ISSN : 2348-7143
Oct.-Nov.-Dec. 2020

राजकीय नेतृत्व बदलाचा परिणाम इत्यादी विविध अंगांनी लेखकाने आपला गाव वास्तव रूपात वाचकांच्या पुढे उभा केला आहे.

रानसय् मधील पात्रविचार:

रानसय् मध्ये अनेक पात्रे भास्कर चंदनशिव यांनी अत्यंत पोटतिडकीने जीवंत केली आहेत. रानसयूमध्ये व्यापक अर्थाने लेखकाचा गाव हेच एक पात्र म्हणून उभे राहते. गाव, त्याच्या आजूबाजूचे शेतशिवार येथे मूर्तीमंत होते. लेखकाचे आईवडिल कष्टकरी शेतकऱ्यांच्या प्रतिनिधीक पात्राची भूमीका पार पाडतात. बप्पा आणि नाना हे लेखकाचे काका वेगळ्या प्रवृत्तींचे दर्शन घडवितात. गावातील शेषा, निवृत्ती साळवे हे कसबी कारागिरांचे प्रतिनिधित्व करतात. शिरपती मामा हे गांधीवादी पात्र वाचकांच्या मनाचा ठाव घेतं. रानसय् मधील रामलिंग मास्तर लेखकासह संपूर्ण गावाचे आधारवड ठरतात. लेखकाची आजी–आजोबा ही पात्रे सावकारी व्यवस्थेचे दर्शन घडवितात.

गावातील या पात्रांबरोबर क्रातीसिंह नाना पाटील, शरद जोशी, राजाराम बप्पा, गणपतराव कथले, शिंदलिगप्पा मोदी, या सारखी चळवळीतील पात्रांचाही सामावेश यात होतो. गुलब्यासारखा लावणीवर नाचणारा नर्तकाची शोकांतिका वाचकांचे मन सुन्न करून जाते.

रानसय् ची भाषशैली:

रानसय् या ललित लखसंग्रहाची भाषा ही उस्मानाबाद ते अंबाजोगाई या मराठवाड्याच्या प्रांतात बोलली जणारी मराठवाडी बोली आहे. लेखक भास्कर चंदनशिव यांनी संपूर्ण लेखन या बोलीतून केलेले आढळते. आलावं, गेलावं, करतावं, खातावं, या सारखी क्रियापदे या बोलीत आढळतात. 'पान लागने', 'दुसाट्यावर देणे', टोकनी, सिलोक, धजा, ताव, मोगलाई, चंगाळी इत्यादी त्या प्रदेशातील शब्द वाचकांना नवलाई दाखवितात. भाषा सुगमीकरणाचा भाग येथे दिसतो.

संदर्भसूची

१) तांबोळी लक्ष्मीकांत, संपा–नागनाथ कोत्तापल्ले, प्रतिष्ठान जून–जुलै १९८९, पृ. ६
२) जोशी प्र. न., मराठी वाङ्मयाचा विवेचक इतिहास, पृ.४४६
३) चंदनशिव भास्कर, रानसय्, शब्दालय प्रकाशन, प्रथम आ., पृ.७८
४) तत्रैव, पृ.२१.

संदर्भग्रथ सूची.

१. रानसय् – चंदनशिव भास्कर
२. मराठी वाङ्मयाचा विवेचक इतिहास – जोशी प्र. न.
३. ग्रामीण साहित्य स्वरूप आणि समस्या – डॉ. यादव आनंद
४. निवडक ललित गद्य – शिरीष पाटील(सं)

Government of Maharashtra's

GOVT. VIDARBHA INSTITUTE OF SCIENCE AND HUMANITIES, AMRAVATI. (MS) INDIA

NAAC Re-Accredited with Grade "A" (2nd Cycle) with CGPA 3.32

E-Certificate

Cert.No. PPXP30-CE000049

This is to Certify that *Dnyaneshwar Govindrao Mundhe*

From **Sheth J N Paliwala College Pali-Sudhagad Raigad**

has participated in the **One Day National [illegible] Workshop [illegible] 'Online Income Tax Return & Economic Planning in Covid-1[illegible] [illegible]mic'** [illegible]zed by **Post Graduate Department of Economics & IQAC, Gove[illegible] [illegible]titute of Science and Humanities, Amravati. (MS) India** on Ju[illegible]

[illegible]nt B. Helavi Reddy
Director

People's Education Society's (Mumbai)

Platinum Jubilee Celebration

MILIND COLLEGE OF ARTS

Nagsenvana, Aurangabad. (M.S.)

(Affiliated to Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad)

Department of Geography
Organizes National Level Webinar on

'Covid-19 and the Climatic Changes'

Certificate of Participation

This is to certify that

Dnyaneshwar Govindrao Mundhe

Sheth J N Paliwala College Pali-Sudhagad Raigad

has Participated in the National Level Webinar on **'Covid-19 and the Climatic Changes'** Organised by **Milind College of Arts, Nagsenvana, Aurangabad.** (M.S.) on 24th July 2020.

Dr. Santosh Burkul
Convener & Head, Dept. of Geography,
Milind College of Arts, Aurangabad

Dr. Vaishali Pradhan
Principal & Organizer,
Milind College of Arts, Aurangabad.

Jayprakash Education Society's

Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya,

Barrister Tatyasaheb Mane Vidyanagar, Peth Vadgaon, Kolhapur, Maharashtra.

Internal Quality Assurance Cell (IQAC) organized National Webinar

on

"Initiatives towards Quality in Higher Education: Understanding NAAC Pathways"

Certificate of Participation

This is to certify that Dnyaneshwar Govindrao Mundhe of Sheth J N Paliwala College Pali-Sudhagad, Raigad, has participated in the National Webinar on "Initiatives towards Quality in Higher Education: Understanding NAAC Pathways" organized by Internal Quality Assurance Cell (IQAC) of Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Peth Vadgaon, Kolhapur, Maharashtra on Sunday, July 26, 2020.

Mr. Sheshanarayan Wadave
Coordinator, IQAC

Dr. Sarjerao Padmakar
I/C Principal

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचे

शिवराज साहित्य ,वाणिज्य आणि डी . एस . कदम विज्ञान महाविद्यालय गडहिंग्लज, जि . कोल्हापूर

एक दिवसीय आंतरराष्ट्रीय वेबिनार

विषय : विनोद: सिद्धांत आणि उपयोजन

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, प्रा. /डॉ. / श्री /श्रीमती /कुमारी **ज्ञानेश्वर गोविंदराव मुंढे,शेठ ज नौ पालीवाला महाविद्यालय, पाली-सुधागड** यांनी दिनांक २० . ०८ . २०२० रोजी संपन्न झालेल्या एक दिवसीय आंतरराष्ट्रीय वेबिनारमध्ये सहभाग नोंदविल्याबद्दल हे प्रमाणपत्र प्रदान करण्यात येत आहे .

प्रा . अशोक मोरमारे (वेबिनार सहसमन्वयक)	डॉ . आनंद कुंभार (वेबिनार सहसमन्वयक)	डॉ . मनमोहन राजे (प्रमुख, मराठी विभाग आणि वेबिनार समन्वयक)	डॉ . बी . जे . देसाई (प्राचार्य)

शेतकरी शिक्षण प्रसारक मंडळ रेठरे बु.चे

कृष्णा महाविद्यालय, रेठरे बु.

ता. – कराड, जि. – सातारा

एक दिवसीय राष्ट्रीय ई - चर्चासत्र

प्रमाणपत्र

श्री./कु./प्रा./डॉ. ज्ञानेश्वर गोविंदराव मुंढे,सेठ ज. नौ. पालीवाला महाविद्यालय, पाली - सुधागड, जिल्हा रायगड यांनी मराठी विभाग के शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघ, कोल्हापूर यांच्यावतीने बुधवार, दि. २६ ऑगस्ट २०२० रोजी आयोजित "मध्ययुगीन मराठी साहित्यातील विविध संप्रदाय" या एक दिवसीय राष्ट्रीय ई – चर्चासत्रामध्ये सहभाग घेतला, म्हणून हे प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्रा.माधवी पवार	डॉ. महावीर कांबळे	डॉ.चंद्रकांत साळुंखे
सचिव	समन्वयक	प्राचार्य